

अधोलिखितं संवादं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत—

1

प्रथमः भिल्लः — हा धिक्! कीदृशः समय आगतः! देशभक्तः प्रतापोऽपि स्वदेशं परित्यज्य अन्यत्र प्रस्थितः।

द्वितीयः भिल्लः— न जानेऽस्य मेवाडदेशस्य भाग्ये किं लिखितम्? हा निष्ठुर दैव! देशभक्ते तु दयस्व।

तृतीयः भिल्लः— वराकोऽयं जीवनसामग्रीयुद्धसामग्रयोः अभावेन खिद्यते। परमेश्वर! दयस्व! मातृभूमेः दुर्दशां स्वचक्षुषा कथं द्रक्ष्यामः?

(सर्वे भिल्लाः विलपन्ति)

(स्वस्थजीवन-शैली)

एकः सैनिकः — हा दैव! कथं देशधर्मो प्रति निष्ठुरः सञ्जातोऽसि? (प्रतापं प्रति) महाराज! मदीयेन एव खड्गेन जहि माम्। न शक्नोमि स्वचक्षुषा द्रष्टुं स्वदेशदुर्दशाम्।

सर्वे सैनिकाः — परतन्त्रे देशे जीवनं नरकायते। न शक्नुमः प्राणान् धारयितुम्।

1. शब्दं विकल्पं चिनुत—

1. देशधर्मो प्रति निष्ठुरः कः सञ्जातः?

(i) दैवः

(ii) प्रताप

(iii) भिल्लाः

2. कः स्वदेशदुर्दशाम् स्वचक्षुषां द्रष्टुं न शक्नोमि?

(i) प्रतापः

(ii) एकः सैनिकः

(iii) एकः भिल्लः

2. पूर्णवाक्येन उत्तरत—

1. परतन्त्रे देशे किम् नरकायते?

2. प्रतापः कयोः अभावेन खिद्यते?

3. भाषिककार्यम्—

1. 'देशधर्मो प्रति निष्ठुरः' अत्र का विभक्तिः कस्मिन् चार्थे?

(i) द्वितीया निष्ठुरयोगे

(ii) द्वितीया प्रतियोगे

(iii) प्रथमा प्रतियोगे

2. 'न शक्नुमः' अत्र अस्य कर्तृपदम् किम्?

3. 'प्रस्थितः' अत्र कः प्रत्ययः?

(i) क्तवतु

(ii) क्त

(iii) तुमुन्

(iv) क्त्वा

1. अधोलिखितेषु वाक्येषु कोष्ठकगत शब्दम् आधृत्य उचितविभक्तिप्रयोगेन पूरयत—

1. .... जलम् पवित्रम् अस्ति। (नदी) [सम्बन्धवाचकस्य षष्ठी]
  - (i) नद्याः
  - (ii) नद्यः
  - (iii) नदीम्
2. .... पत्नी सीता अस्ति। (राम)
  - (i) रामः
  - (ii) रामम्
  - (iii) रामस्य
3. .... पुत्रः लवः अस्ति। (सीता)
  - (i) सीतया
  - (ii) सीतायाः
  - (iii) सीतास्य
4. मम .... सखी अत्र निवसति। (मातृ)
  - (i) मातुः
  - (ii) मात्रा
  - (iii) मातरम्
5. .... रचयिता कालिदासः। (रघुवंश)
  - (i) रघुवंशस्य
  - (ii) रघुवंशानाम्
  - (iii) रघुवंशः
6. .... रचयिता वाल्मीकिः। (रामायण)
  - (i) रामायणः
  - (ii) रामायणस्य
  - (iii) रामायणे
7. .... पुत्रः हनुमान् अस्ति। (पवन)
  - (i) पवनस्य
  - (ii) पवनः
  - (iii) पवनानाम्
8. .... पुत्रः सिद्धार्थः अस्ति। (शुद्धोधन)
  - (i) शुद्धोधनस्य
  - (ii) शुद्धोधनं
  - (iii) शुद्धोधनाय
9. .... पूजया सर्वस्वं प्राप्नोषि। (प्रभु) [भाववाचक पदानां योगे कर्मपदे षष्ठी]
  - (i) प्रभोः
  - (ii) प्रभुस्य
  - (iii) प्रभुः
10. .... पठनेन मुक्तिः प्राप्नोति। (गीता)
  - (i) गीताया
  - (ii) गीतायाः
  - (iii) गीतया
11. .... रक्षणेन पर्यावरणं शुद्धं भवन्ति। (वन)
  - (i) वनस्य
  - (ii) वनेन
  - (iii) वनानाम्
12. .... वामतः वधू सुशोभते। (वर)
  - (i) वरस्य
  - (ii) वरे
  - (iii) वरः
13. .... दक्षिणतः माता उपविशति। (वधु) [पुरतः पृष्ठतः अग्रतः उपरि अधः योगे षष्ठी]
  - (i) वधोः
  - (ii) वधूनाम्
  - (iii) वधुः
14. .... उपरि कपोतः निवसति। (वृक्ष)
  - (i) वृक्षात्
  - (ii) वृक्षम्
  - (iii) वृक्षस्य
15. .... अधः मत्स्या सन्ति। (जल)
  - (i) जलस्य
  - (ii) जलात्
  - (iii) जले

1. अधोलिखितवाक्येषु विधिलिङ्गक्रियापदानि योजयत-

विधिलिङ्ग लकारः

उदा०- रामः प्रतिदिनं विद्यालयं गन्तुं। (इष्)

- (i) इच्छेयम् (ii) इच्छेत् (iii) इच्छेव (iv) इच्छेम

1. ते सदा सुखं .....। (इष्)

- (i) इच्छेत् (ii) इच्छेताम् (iii) इच्छेयुः (iv) इच्छेम

2. सर्वे पुस्तकालये तूष्णीम् .....। (अस्)

- (i) स्याताम् (ii) स्युः (iii) असानि (iv) सन्तु

3. त्वम् सायंकाले फलरसं .....। (याच्)

- (i) याचेथाः (ii) याचे (iii) योचेय (iv) याचेरन्

4. अस्मिन् विषये आवाम् किं .....? (कृ)

- (i) कुर्यात् (ii) कुर्युः (iii) कुर्याव (iv) कुर्वेम

5. त्वम् भोजनं खादनेन विलम्बं मा .....। (कृ)

- (i) कुरु (ii) कुर्याः (iii) कुर्यात् (iv) कुर्युः

6. यूयम् अस्माकं गृहे .....। (भक्ष्)

- (i) भक्षयेत (ii) भक्षयेत् (iii) भक्षेयुः (iv) भक्षयन्तु

7. वयं पर्यावरणं दूषितं न .....। (कृ)

- (i) कुर्याम (ii) कुर्येम (iii) कुर्यु (iv) कुर्यात्

8. ते प्रातःकाले उद्याने स्वस्थजीवनाय .....। (भ्रम्)

- (i) भ्रमेत् (ii) भ्रमेताम् (iii) भ्रमेयुः (iv) भ्रमेम

9. भवन्तः सदा समयस्य सदुपयोगं .....। (कृ)

- (i) कुर्युः (ii) कुर्यात् (iii) कुर्याव (iv) कुर्वन्तु

10. मातुः अङ्गे शिशुः आनन्दं .....। (ज्ञा)

- (i) जानीयाः (ii) जानियुः (iii) जानीयात् (iv) जानीयाम्

11. भवन्तः अस्मिन् पात्रे ओदनं .....। (भक्ष्)

- (i) भक्षयेत् (ii) भक्षेयुः (iii) भक्षयन्ति (iv) भक्षये

12. हंसः सरसः शोभा .....। (अस्)

- (i) स्याः (ii) स्यात् (iii) स्यु (iv) सन्तु

13. अयं पादपः मम वाटिकायां सुखं .....। (आप्)

- (i) आप्नुथुः (ii) आप्नुयात् (iii) आप्नुयाताम् (iv) आप्नुयुः

14. कृपया इमम् प्रश्नं न ..... । (प्रच्छ)

(i) प्रच्छेः (ii) प्रच्छेयुः (iii) प्रच्छेत् (iv) प्रच्छेतम्

2. अधोलिखितानाम् वाक्यानाम् पूर्तिः संकेतितैः पदैः विधिलिङ्गलकारे क्रियताम् -
उदा०- अहम् अध्ययनविषये चिन्तयेयम्।

1. अहम् प्रातः ईश्वरं ..... । (स्मृ)
2. वयम् विद्यालये गुरजनान् ..... । (नम्)
3. त्वम् सुखी ..... । (अस्)
4. सः परीक्षायाम् द्वितीयस्थानम् ..... । (आप्)
5. वयम् प्रातः व्यायामं ..... । (कृ)
6. मम माता प्रातः सेवकेषु न ..... । (क्रुध)
7. त्वम् रात्रौ गृहात् बहिः ज्ञात्वा पिता ..... । (क्रुध)
8. छात्राः कक्षायाम् कोलाहलं मा ..... । (कृ)
9. यूयम् भोजनात् पूर्वं माता ..... । (पृच्छ)
10. सा मोदकान् ..... । (मुद)
11. त्वम् अतिथेः पूर्वं मा ..... । (भक्ष)
12. युवाम् स्वपाठान् ..... । (पठ्)
13. अहम् घटं स्वगृहं ..... । (नी)
14. त्वम् कस्यापि धनं न ..... । (ह)
15. अहं प्रातः एव ईश्वरं ..... । (भज्)
16. अहम् अपि गृहे कदाचित् भोजनं ..... । (पच्)
17. सा अभ्यासार्थं प्रातः ..... । (नुत्)
18. तौ बालकौ फलानि ..... । (भक्ष)
19. त्वमेव मम प्रियः ..... । (अस्)
20. त्वम् वृथा एव न ..... । (चिन्त्)
21. सा किमर्थं ..... ? (क्रुध)
22. त्वम् प्रथमं माम् ..... । (प्रच्छ)
23. सः मम पितरौ ..... । (ज्ञा)
24. यूयम् अधुना गृहमेव ..... । (चिन्त्)